

TAHA AKYOL

**Onlar da
Kahramandı**

**Güce boyun
eğmediler**

Araştırma
İnceleme

Onlar da Kahramandı
Güce Boyun Eğmediler

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTAPLARI

Hayat Yolunda Gençler İçin Anılar ve Öneriler

Türk'ün Ateşli İmtihanı 1921-1922

1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Milliye

1914-1915 Felaket Yıllarında Osmanlı ve Ermeniler

101 Kitap

Türkiye'nin Hukuk Serüveni

Bilinmeyen Lozan

Açık ve Gizil Oturumlarda Lozan Tartışmaları

Rumeli'ye Elveda

Atatürk'ün İhtilal Hukuku

Demokrasiden Darbeye, Babam Adnan Menderes

Ortak Acı, 1915: Türkler ve Ermeniler

Ama Hangi Atatürk

Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet

Medine'den Lozan'a

Hariciler ve Hizbullah, İslam Toplularında Terörün

Kökleri

Bilim ve Yanılgı

Kitaplar Arasında

ONLAR DA KAHRAMANDI

Güce Boyun Eğmediler

Yazan: Taha Akyol

Editör: Sema Çubukçu

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya

tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Şubat 2020 / ISBN 978-605-09-7082-1

Sertifika no: 11940

Kapak görseli: İranlı ünlü karikatürist Hamed Bazrafkan'ın 2013 Aydın Doğan Vakfı Karikatür Yarışması'nda

ödül kazanan eseri. İtaat ve tepkisizlik kültürünü resmediyor.

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1

Baha İş Merkezi. A Blok Kat: 2

34310 Haramidere-İstanbul

Tel. (212) 412 17 00

Sertifika no: 44452

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Onlar da Kahramandı

Güce Boyun Eğmediler

Taha Akyol

İçindekiler

Önsöz.....	11
I / Kahraman kim?.....	13
“Allah’ın yeryüzündeki gölgesi”	15
Ahlak ve hürriyet	17
“Kendisi” olmak.....	21
Rönesans kültürü	22
Namık Kemal’in Napoléon için dediği.....	24
21. yüzyılda	25
“Fazilet Mücadelesi”	27
“Bir tek kişinin oyu”	28
“Partizan bir kongre otokrasisi”	29
Bizim tarihimizden.....	31
II / Yargıç	33
Adalet üstünse.....	33
İhtilal mahkemesi.....	34
Tarihten iki örnek	36
Abdülhamit padişah.....	37
Namık Kemal’in suçu.....	38
Namık Kemal tutuklanıyor	41
Namık Kemal sorgulanıyor	42
Mahkeme heyeti	44
Damat Mahmut Celalettin Paşa	45
Namık Kemal aklanıyor.....	46
Hünkârdan büyük Allah var!	47
Abdülhamit’in tarzı	48
Bir adalet bakanı	51
Yıl 1909	51

Yargıç Refik Gür.....	54
Emekli doktora öğrencisi!	54
Anayasa'ya uygunluk mücadelesi	56
Kuvvetler ayrılığı.....	58

III / Belediye başkanı 61

Seçim kararı.....	62
Tek partili seçimler.....	64
Emin Bey ve Zeki Bey	66
Gümüşhane'de seçimler.....	67
Belediye başkanı “Kanun” diyor	68
Gazi'nin karşısında.....	69
1930, Samsun belediye başkanı	71
Gazi: “Muhalefet partisi kurmak lazım”	72
İzmir'de “serbest” miting.....	74
1930 belediye seçimleri	76
Hâkim ve savcılar.....	77
Samsun'da belediye seçimleri	78
Gazi Samsun'da.....	80
Gazi'nin masasında.....	80
“Resmi Gazete”de yayımlanıyor.....	84

IV / Başbakan 89

Lozan'dan sonra.....	90
Meclis başkanı.....	91
Muhalefet güçleniyor.....	92
İlk muhalefet partisi	95
İsmet Paşa sıkıyönetim istiyor.....	97
İsmet Paşa istifa ediyor.....	98
Fethi Bey başbakan	100
Ordu kimden yana?.....	102
Basında Fethi Bey hükümeti	104
Şeyh Said İsyanı	107
Meclis'te oybirliğiyle.....	110
“Partinizi kapatın”	113
Velid Bey'in yazısı	115
Gazi güvenoylaması istiyor.....	116

“İnkılabı başlatan inkılabı tamamlayacaktır”	120
Fethi Bey istifa ediyor	122
İsmet Paşa başbakan	124
V / Milletvekili.....	131
DP'nin altın yılları	132
Kutuplaşma erken başladı	133
İlk darbe endişesi.....	135
“Profesyonel cani...”	136
Tahammülsüz muhalefet.....	139
1958: Savaş başlıyor!.....	140
CHP gençleri, DP devlet gücünü harekete geçiriyor!	141
1959: Olaylar tırmanıyor.....	142
1960: “Ordu ayakta”	145
Kayseri olayları.....	146
“Memleket yönetilemez halde”.....	147
Bayar müdahale ediyor	149
12 Nisan 1960 Salı	150
“Ben de sizi kurtaramam”	152
Yasaklar durdurmuyor.....	154
21 Nisan: Yetki Kanunu	156
Sonuçsuz bir teşebbüs.....	158
Yırcalı: “Anayasa'ya aykırı”.....	159
27 Nisan: Meclis'te eller kalkıyor.....	161
Menderes: “Kendimi astırırım”	163
Olaylar büyüyor, sıkıyönetim	164
Ali Fuat Başgil; son uyarı.....	165
Basiret kayboluyor.....	167
Sağduyu mağlup oluyor.....	168
Siyasette fazilet	171
Yassıada mahkûmu	173
Sonsöz yahut netice	175
Kaynakça	183
Dizin	189

Önsöz

Bizim kültürümüzde itaat kavramı çok güçlüdür. Üstelik değerler ve hukuki ilkelerden ziyade “baş” kabul edilen kişilere itaat adeta bağımlılık düzeyindedir.

“Dik kafalı” kötü bir kavramdır!

Tabii bu tarihten geliyor.

Kimi “baş” kabul ediyorsak ona itaat övülür; tarih de o itaatleri övülerek yazılır. Okullardaki tarih kitaplarında “büyükler”i eleştirmiş olanları hiç görür müyüz?

Dahası, sürüden ayrılanı kurt kapar, “sürü adamı” olmak daha güvenlidir!

Ama tarihimizde güce boyun eğmeyen, yanlış direktiflere hayır diyen önemli örnekler de az değildir.

Bu kitapta güce boyun eğmeyen yargıçlar, güce boyun eğmeyen belediye başkanları, güce boyun eğmeyen başbakan ve milletvekillerinden belli başlı şahsiyetleri anlattım. İtaatin adeta kutsandığı bir kültürde medeni cesaret gösterip “hayır” demişlerdi; elbette “onlar da kahramandı.”

Kitabın editörlüğünü dikkatle ve sabırla yapan Sema Çubukçu’ya, daima yakın ilgi ve teşviklerini gördüğüm Doğan Kitap Yayın Direktörü Cem Erciyes’e ve Doğan Kitap Genel Müdürü Gülgün Çarkoğlu’na teşekkür ederim.

I

Kahraman kim?

Birçok millet gibi bizim de kültürümüzde “kahraman” deyince aklımıza sadece savaş kahramanlarımız geliyor. Elbette o kahramanlara saygı, ortak milli değerlerimizden biridir. Bütün toplumların “millet” (ulus) haline gelmesinde milli kahramanlarla ilgili hatıralar, şiir, edebiyat ve müşterek tasavvurlar birinci derecede rol oynamış kültürel faktörlerdir.

Fakat sadece onlar mı kahraman?

Yahya Kemal büyük şair olduğu kadar şüphesiz büyük bir tarih düşünürüydü. 1922 yılında kaleme aldığı bir makalede, “Türk askerdir, intizam, inkıyat ve itaati fitraten sever, bu devlet onun bu meziyetinden çıktı” diye yazıyor, fakat “müfrit (aşırı) meziyetler müfrit nakisalara (noksanlara) sebep olur” diye devam ediyordu.

Verdiği çarpıcı örnekler medresede ilmin eski kaynaklara “itaat” ederek tekrarcılıktan öteye gidememesi, klasik edebiyatımızda da “aşk ve ihtiras, zekâ ve zarafet” gelişmiş, fakat “fikir ve tahlil”in gelişmemiş olmasıydı.¹

Kahraman kavramını hemen her zaman askeri sahada düşünmemiz de bundan olmalı.

Halbuki medeni cesaret sahibi insanlar da göze aldıkları sivil ve siyasi riskler oranında kahraman değil midir?

1. Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair*, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1971, s. 64.

Mesela, “yukarıdan” gelen baskılara boyun eğmeden, sürülme riskini göze alarak adaletten ayrılmayan bir yargıç kahraman değil mi?

Bir daha aday yapılmamayı göze alarak liderinin emrine rağmen kendi bildiği doğruyu savunmaktan geri durmayan, otomatik “oy makinesi” olmayı reddedip vicdani kanaatine göre davranan bir milletvekili kahraman değil mi?

Kitlelerin veya siyasi otoritenin öfkелendiği zamanlarda bu öfkeye maruz kalma riskini göze alarak fikrini savunan bir politikacı, bir aydın, bir STK lideri kahraman değil mi?

En yukarıdaki yetkili hükümdar, başbakan, cumhurbaşkanı, devlet başkanı ya da idari amir tarafından verilen bir emri yanlış bulduğunda “hayır” diyebilen, yazılı emir isteyen bir bürokrat kahraman değil mi?

Bizde bu örnekler çok değildir. Edebiyat ve düşünce dünyamızın büyük isimlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar, Namık Kemal’in faziletlerini, erdemlerini anlatırken şöyle diyordu:

Namık Kemal bizde nadir görülen faziletlerden birine daha sahiptir; onun kayıtsız ve şartsız olarak fikrinin adamı olduğunu söylemek istiyorum.²

Kendi fikrinin adamı olmak niye bizde “nadir görülen” bir faziletir? Kalabalığa uymak, güçlü birinin peşine takılmak, güçlü birine ya da makama “dehalet” etmek, yani o makamın himayesine girmek bizde asırları tutan bir alışkanlık, bir zihniyet ve davranış kalıbı olduğu için!

Hür düşünmek ve özgürce hareket etmek yerine, 21. yüzyıl Türkiye’sinde bile liderine bakarak, ondan gelen emre göre düşünerek hareket etmek hâlâ yaygın değil mi?

Bu zihin ve davranış kalıbı geçmiş asırların içinden yoğrulup geldiği için, Tanpınar, Namık Kemal’in “hürriyet” fikrini ortaya koymasını ve azimli bir duruşla savunmuş olmasını “tarihimizin en büyük ve en istisnai hadiselerinden biri” olarak niteliyor-

2. Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, s. 213.

du. “Onun şahsiyetini, sert vurulmuş bir mühür gibi taşıyan kelime, hürriyet kelimesidir!” diyordu.³

Görüyor musunuz, Namık Kemal’in bireysel hürriyetleri savunması, “tarihimizin en büyük ve en istisnai hadiselerinden biri”ydi! Namık Kemal gibi başka kaç kişiyi sayabiliriz ki?

Ünlü şair ve edebiyatçı Süleyman Nazif 1925’te yayımladığı risalede, Namık Kemal’in bu mücadeleyi verdiği 19. yüzyılda nasıl bir siyasi kültürün egemen olduğunu şöyle anlatır:

Padişahların semadan almış oldukları ilan edilen hak ve mutlak iktidarlarını onaylamada tereddüt edenlere “kâfir” nazarıyla bakıldığı bir zaman ve mekânda Namık Kemal o varsayılan hakkın üzerinde milletin siyasi haklarının bulunduğu parıltılı bir üslupla, hem de İstanbul’un göbeğinde ve padişahın gözü önünde ilan ediyor.⁴

Namık Kemal’in nasıl zor bir yükün altına girdiğini, nasıl zorluklara göğüs gerdiğini düşünün...

Çağdaşları olan Şıpkı’da Süleyman Paşa, Plevne’de Gazi Osman Paşa tabii ki kahramandı, ama silahsız, tüfeksiz Namık Kemal de kahramandı.

“Allah’ın yeryüzündeki gölgesi”

Hükümdarı Allah’ın yeryüzündeki gölgesi sayan, “hayır” diyene “kâfir”, sonraki zamanlarda da “hain” diye bakan bir kültürde, “hayır” demek son derece zordu, riskliydi. Kaldı ki, Namık Kemal “Osmanlı” bir aydıncı, Osmanlı saltanatının etrafında birleşmiş, ve aynı zamanda hür bir imparatorluk iklimi düşünüyordu. “Hayır” diyerek itiraz ettiği şey, mutlakiyet rejimiydi. Kuvvetler ayrılığını, basın hürriyetini, kadınların okumasını ve topluma katılma-

3. Ahmet Hamdi Tanpınar, a.g.e., s. 324.

4. Orijinal metin şöyledir: “Padişahların semadan almış oldukları ilan edilen hak ve ceberrutunu tasdikte tereddüt edenlere ‘kâfir’ nazarıyla bakıldığı bir zaman ve mekânda Namık Kemal o hakk-ı mevhumun fevkinde milletin hukuk-ı siyasisesinin bulunduğu şaşaalı bir üslupla, hem de İstanbul’un göbeğinde ve padişahın gözü önünde ilan ediyor.” (Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “Türk Hukuk Tarihinde Namık Kemal”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1941, s. 207-208, dn. 39; Süleyman Nazif, *İki Dost*, Naşir Kanaat Kütüphanesi Sahibi İlyas, İstanbul, 1343-1925, s. 12.

sını istiyordu. “Müsademe-i efkâr” yani fikirlerin serbestçe rekabeti olsun diyordu, çünkü “hakikat” ancak öyle ortaya çıkabilirdi.

Bugün bile sorunlar yaşadığımız bu konuları bayrak yapmak, o zaman fevkalade zordu, Namık Kemal bu zorlukların hepsini yaşadı...

Daha 48 yaşındayken 1888’de vefat ettiğinde, vasiyetiyle mezar taşına “Vatan mahzun, ben mahzun” (hüzünlü) yazıldı. Tanpınar’ın deyişiyle bir “Namık Kemal nesli” yetişiyordu ama henüz bir fidan halindeydi, yüz otuz yıl sonra, bugün bile kuvvetler ayrılığı, fikir ve ifade hürriyeti gibi hedeflere ulaştığımızı kim söyleyebilir?

1920 yılında, Namık Kemal’in ölümünden otuz iki yıl sonra, gazeteci Ali Kemal, Vahdettin’in Milli Mücadele liderleri hakkındaki idam fermanının “irade-i zıllullahî” olduğunu yazıyordu; yani Allah’ın yeryüzündeki gölgesinin iradesi!⁵

Namık Kemal’in ömrü bu kafaya itirazla geçmişti halbuki...

Herhangi bir ferman, bir kanun, bir emir “Allah’ın yeryüzündeki gölgesinin iradesi” ise onun eleştirmek, kaldırılmasını, değiştirilmesini veya yargı tarafından iptalini istemek mümkün olur mu?

Öyle bir toplumda hukuk gelişir mi?

Öyle bir toplumda dini düşünce de gelişmedi; tekrarcılığa, ezberciliğe dönüştü. İslam düşüncesinin gelişme çağları da dönemin şartlarında farklı görüşlerin söylenebildiği, yazılabildiği çağlardı. Bir düşünceyi falanca hükümdar koruyorsa, öbür düşünceyi başka bir hükümdar koruyor, toplumda çoğulcu bir fikir atmosferi bulunuyordu.

İstibdatla birlikte dini düşüncenin kalıplaşmasını Ali Bardakoğlu Hocamız şöyle anlatır:

Dini literatürde... bireyin hak sahibi olmaktan çok sorumluluk ve ödev yükümlüsü olduğu ve irade özgürlüğünün sınırlı olduğu söylemine sıklıkla rastlanır...

Bu ve benzeri kavramlara yüklenen yanlış içeriklerin ve abartılı beklentilerin tarihsel süreçte bireyi pasifize ettiği ve bireysel öz-

5. Ali Kemal, “Şeriat, Padişah, Adalet”, *Peyam-ı Sabah*, 11 Nisan 1920.

Namık Kemal
48 yıllık ömrüne
muazzam bir fikir ve
edebiyat çalışması
sığdırdı. Eserleriyle
çığır açtı. Fotoğrafta
Namık Kemal
22 yaşında
Tasvir-i Efkâr
gazetesi yazarı.

gürlük alanını hayli daralttığı, özgürlükçü duruşların teorik zemini ni daralttığı da bir gerçektir...⁶

Eğer yüksek otoriteyi elinde tutan bir insanoğlu Allah'ın yeryüzündeki gölgesiyse veya bilim adına, akıl adına, halk adına, herhangi bir ideoloji adına çeşitli unvanlarla ifade edilen bir ululuğa sahipse siyaseten itiraz etmek, yanlısına “hayır” demek kolay mıdır?

Basında serbestçe eleştirilmesi kolay mıdır?

Denetlenmesini ve dengelenmesini sağlamak kolay mıdır?

Namık Kemal tarihimizde bunun mücadelesini verdi, bu fikrin bayraktarı oldu.

Ahlak ve hürriyet

Namık Kemal sadece kuvvetler ayrılığı ve siyasi özgürlükler gibi konuları hukuk düşüncesi halinde savunmakla kalmadı, hür iradeye dayalı bir ahlakın da savunucusu oldu.

6. *Osmanlı Devletinde Din ve Vicdan Hürriyeti*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 53.

Namık Kemal'in 1868-1870 yıllarında, Londra'da yayımlanan *Hürriyet* gazetesinde yazdıklarına bakın:

Kimin eteğini öptünüz de ağzınız lezzet buldu? Kimin ayağına kapandınız da başınız göğe erdi? Dudaklarınız tuzlu tuzlu çuhalara yapıştıkça şeker mi peyda oluyor? Yüzünüz terli terli sahtiyanlara [kunduralara] dokundukça burnunuza mis kokusu mu geliyor? Kendinize acındırmak için ağzınızdan çıkan kör dilenci ilahilerini kim dinledi? Yalvarmak için gözünüzden dökülen namus cevherleri kaç para etti? Ne vakte kadar masum çocuk gibi istediğinizi yapamadıkça ağlayacaksınız?..

Namık Kemal'in satırları böyle uzayıp gider, kişinin kendini böyle aşağılayarak adeta kölece bir itaat ve sadakat gösterisi yaparak birtakım çıkarlar beklemesini yerden yere vurur.⁷

Çıkar dediğim, ekme parası da olabilir, koruma, himaye de olabilir.

Bunun nasıl bir ahlak olduğunu Hilmi Ziya Ülken Hocamız çok güzel anlatır. Modern bilimin temelinde analitik düşünme ve tecrübi (deneysel) metodun bulunduğunu belirten Hilmi Ziya Hoca, skolastik düşüncede ise “Eski otoritelerin mutlak hükmü altında tenkit (eleştiri) ve tahlil görüşü gelişemiyordu” diye vurgular. Bunun ahlak sahasındaki sonucunu şöyle tasvir eder:

Ahlakta kişiliğin mutlak otorite önünde silinmesinden ibaret impersonel [kişisel olmayan] bir hayat kuralı vardı. Halbuki daha Renaissance'tan beri Batı'da hürriyet fikri uyanmıştı. İnsanın ancak kişi hürriyetine dayanarak sorumluluk ve yükümlülük kurallarına bağlanacağına inanılıyordu. Kölelik ve eşitsizlikle mücadele fikirleri yayılıyordu...⁸

7. Namık Kemal'in bu yazısının devamını görmek isteyenler merhum Ziyaeddin F. Fındıkoğlu Hocamızın 1941'de *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*'nda çıkan “Türk Hukuk Tarihinde Namık Kemal” başlıklı makalesine bakabilirler.

8. Hilmi Ziya Ülken, *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi*, Selçuk Yayınları, İstanbul, 1966, cilt 1, s. 48.

İtaatin adeta kutsandığı bir kültürde medeni cesaret gösterip “hayır” diyebilenler de elbette kahramandır!

Kültürümüzde itaat kavramı çok güçlüdür. Üstelik ilkelerden ziyade “baş” kabul edilen kişilere itaat adeta bağımlılık düzeyindedir. Siyasi tarihimize damgasını vuran davranış kalıbı kayıtsız şartsız itaattir.

Emir demiri keser, sürüden ayrılanı kurt kapar...
Ama tarihimizde güce boyun eğmeyen ilkeli davranış örnekleri de az değildir.

Taha Akyol bu kitapta tarihimizde yüksek otorite karşısında hukuku üstün tutan, yanlışa boyun eğmeyen yargıçlardan ilçe ve il belediye başkanlarına, devletin zirvelerine, milletvekillerine kadar, insanların itaat ile hürriyet, menfaat ile fazilet arasında sınılandığı kritik makamlarda bulunmuş onurlu, prensipli, şahsiyetli kahramanları anlatıyor.

Onlar da Kahramandı, bağımsız birey olma şuurunun, hürriyet fikrinin ve eleştirel düşüncenin gelişmesine bir katkı olması amacıyla kaleme alındı...

İkinci edisyon
KDV'siz
satış fiyatı

₺ 30

Önemli bilgiler

ISBN 978-605-09-7082-1

9 786050 970821

Doğan
Kitap